

Anna Młynarska-Sobaczewska¹   Jacek Zalesny²

GAFAM – globalne korporacje cyfrowe jako uczestnicy procesów politycznych³

Słowa kluczowe: korporacje transnarodowe, GAFAM, globalne monopole, władza państwa

Keywords: transnational corporations, GAFAM, global monopolies, state power

Streszczenie

W artykule poddano analizie udział transnarodowych spółek GAFAM w sprawowaniu władzy klasycznie uznawanej za państwową. Zgodnie z naszą tezą, ich znaczenie dotyczy nie tylko zagadnień biznesowych, ale również ingerencji w krajowe stosunki polityczne. Polega na zastępowaniu kompetencji dotychczas należących do władze państwa, tak w sferze polityki międzynarodowej jak i wewnętrznej. Pisząc o spółkach GAFAM mamy na myśli nie tylko konkretne spółki Google, Amazon, Facebook (aktualnie Meta Platforms), Apple i Microsoft, które są najbardziej wyrazistym przykładem na potwierdzenie naszej tezy, ale także inne spółki globalne, o podobnym *modus operandi* działania.

---

¹ ORCID ID: 0000-0003-3029-2836, doktor habilitowany, Zakład Prawa Konstytucyjnego i Badań Europejskich, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. E-mail: anka.sobaczewska@gmail.com.

² ORCID ID: 0000-0002-8231-4454, doktor habilitowany, Katedra Systemów Politycznych, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski. E-mail: jacekzalesny@uw.edu.pl.

³ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu „Rozliczalność jako kategoria prawa konstytucyjnego”, finansowanego przez NCN, UMO 2018/29/B/HSS/01771.

Abstract**GAFAM – Global Digital Corporations as Participants in Political Processes**

The article analyzes the participation of GAFAM transnational corporations in the exercise of classically regarded as state power. According to our thesis, their importance applies not only to business issues, but also to interference in national political relations. It replaces the competences hitherto belonging to the state authorities, both in the sphere of international and internal politics. When mentioning about GAFAM companies, we mean not only specific companies such as Google, Amazon, Facebook (currently Meta Platforms), Apple and Microsoft, which are the most expressive examples confirming our thesis, but also other global companies with a similar operating *modus operandi*.

✱

I. Wprowadzenie

Ponadnarodowe spółki komputerowe i programistyczne, zwłaszcza te, które mieszczą się w GAFAM, tzw. Wielkiej Piątce⁴ charakteryzuje globalny charakter działania, niespotykana dotychczas w stosunkach gospodarczych ilość korzystających z usług klientów, nadpłynność finansowa⁵ stanowiąca o unikalnej w historii cywilizacji przewadze ekonomicznej⁶. W ujęciu historycznym najwyższa kapitalizacja każdej z platform Apple, Microsoft, Amazon, Google czy Facebook przekroczyła 1 bilion dolarów. Wartość pięciu spółek

---

⁴ Początkowo określenie to przybierało postać Wielkiej Czwórki, według określenia E. Schmidta, przewodniczącego rady dyrektorów Google użytego pierwszy raz w 2008 r. E. Schonfeld, *Eric Schmidt's Gang Of Four: Google, Apple, Amazon, And Facebook*, <http://techcrunch.com> (7.04.2022).

⁵ Znakomitą część współczesnych państw charakteryzuje strukturalne niezrównoważenie finansów publicznych, stałe deficyty budżetowe i trwale zadłużenie budżetowe, Np. skalę problemów finansowych państw UE (także spoza strefy euro) obrazuje chociażby fakt, że w 2020 r. UE podjęła decyzję o zaciągnięciu kolejnych zobowiązań (ponad 700 mld euro) ze spłatą do 2058 r.

⁶ T. Buthe, W. Mattli, *The New Global Rulers: The Privatization of Regulation in the World Economy*, Princeton University Press 2011, <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691144795.001.0001> (22.01.2022).

GAFAM (około 10 bilionów dolarów w połowie 2021 r.) to mniej więcej tyle, co łączna kwota PKB Francji i Rosji⁷. Szczególnemu wzmocnieniu przewaga finansowa spółek GAFAM uległa w okresie pandemii Covid-19. Gdy w znakomitej części współczesnych państw efektem pandemii jest wzrost długu publicznego, spółki GAFAM odnotowały rekordowe zyski; tak np. w 2020 r. Facebook uzyskał dochód netto ponad 29 mld USD, a wyniki za 2021 r. były dużo lepsze⁸. Spółki te kumulują zyski na skalę nie znaną na świecie od czasów kolonialnych za pomocą technologii i wiedzy. Jednak nie sposób utożsamiać ich działań wyłącznie z owymi kompetencjami. W istocie dokonują instytucjonalizacji nowej formy stosunków gospodarczych i społecznych, wykorzystując środki inwigilacji oraz modyfikacji behawioralnej i nie jest to działanie uboczne tylko celowe⁹.

Z usług i produktów spółek tej kategorii korzysta liczba odbiorców nieporównywalna z żadną w historii ludzkości. Z Facebooka codziennie korzysta około 1,9 miliarda aktywnych użytkowników, miesięcznie około 2,9 miliarda osób, czyli ponad 1/3 ludności świata. Podobnie YouTube i chiński Tik-Tok mają po ponad 2 miliardy aktywnych użytkowników miesięcznie. Aktualnie ponad 70% światowych zasobów Internetu należy do dwóch koncernów: Google'a i Facebook'a¹⁰. Z usług tylko nowych dwóch wersji oprogramowania Microsoft (Windows 10 i 11) korzysta miesięcznie 1,4 miliarda użytkowników. Oznacza to, że znaczna część ludności świata funkcjonuje w tym samym środowisku usług i mediów. Ekspansywny charakter działalności pociąga za sobą globalizację oprogramowania, chmur obliczeniowych, a także treści medialnych¹¹. Nie liczby użytkowników są jednak najważniejsze, tylko

⁷ J. Fontanel, *GAFAM, a progress and a danger for civilization*, s. 2, <https://hal.univ-grenoble-alpes.fr/hal-02102188/document> (22.01.2022).

⁸ Dane Statista po III kwartałach 2021 wskazały, że przychody Alphabet, firmy macierzystej Google'a, wzrosły rocznie o 45%, podobnie jak przychody spółki Meta. Podobnie wzrosły przychody Apple'a (o 39%) i Amazona (o 27%). Microsoft odnotował 21% wzrost. Za: *Rośnie uzależnienie społeczeństw od technologicznych gigantów* bankier.pl, 17.12.2021 (7.04.2022).

⁹ S. Zuboff, *Wiek kapitalizmu inwigilacji*, Warszawa 2019, s. 34–35, 482, 492.

¹⁰ T. Mirrlees, *Getting at GAFAM's Power: A Structural and Relational Framework*, s. 3 i n., https://www.researchgate.net/publication/350442622_Getting_at_GAFAM's_Power_A_Structural_and_Relational_Framework (13.04.2022).

¹¹ J.C.M. de Bustos, J. Izquierdo-Castillo, *Who will control the media? The impact of GAFAM on the media industries in the digital economy*, „Revista Latina de Comunicación Social” 2019, no. 74, s. 808.

fakt, że osoby korzystające z usług tych podmiotów stanowią społeczność odpowiadającą swoim zakresem sfery publicznej – środowiska mieszczańsko-obywatelskiego, opisanego przez J. Habermasa jako sfera ludzi prywatnych, zbiorowo tworzących publiczność, debatującą z władzą publiczną o ogólnych regułach wzajemnych stosunków w ramach tzw. publicznego rozprawiania (*das öffentliche Raisonement*)¹².

Globalne usługi cyfrowe zawładnęły uwagą, wyobraźnią i pamięcią każdego członka sfery publicznej i zmieniły społeczne zachowania. Kolonizują nie tylko sferę wyborów konsumenckich, poprzez kształtowanie i przewidywanie potrzeb i postaw, ale także obszar zachowań społecznych i politycznych. W świecie przekazu kierunkowanego na odbiorcę, rozpoznającego jego preferencje i programującego jego potrzeby nie ma już miejsca na przekonywanie, kompromisy i starannie przemyślane indywidualne decyzje¹³, a co za tym idzie deliberatywną formę demokracji, o której marzenie wciąż towarzyszy konstytucjonalistom. Co więcej, coraz bardziej staje się jasne, że dochodzi do konwersji przewagi ekonomicznej i technologicznej we władzę polityczną, a klasyczne kategorie polityki i władzy dezaktualizują się¹⁴. Spółki Big Tech mają pozycję równą z państwami, a nawet mocarstwami na arenie międzynarodowej, a także systematycznie przejmują kompetencje państwa – od legislacji, poprzez administrowanie i funkcjonowanie sfer usług publicznych do sfery władzy sądowniczej.

II. GAFAM w stosunkach międzynarodowych

Intensywność oddziaływania spółek Big Tech na arenie międzynarodowej i ich prymat wobec współczesnych państw powoduje, że dołączyły one do mocarstw narzucających poprzez *hard power* i *soft power* swoje reguły postępowania innym uczestnikom stosunków politycznych. Zwraca uwagę stosowanie przez nie środków podobnych do używanych w stosunkach politycznych¹⁵,

¹² J. Habermas, *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*, Warszawa 2007, s. 95.

¹³ S. Zuboff, *op.cit.*, s. 589.

¹⁴ *Ibidem*, s. 601.

¹⁵ S.Ju. Zajcew, *Modieli wzaimodiejstwija transnacyonalnych korporacij (TNK) i sowriemienno go sudarstwa*, Sankt-Pietierburg 2018, s. 58–59.

jak naciski, działalność lobbingowa, plasowanie w procesie decyzyjnym osób przychylnych i eliminowanie z procesu decyzyjnego osób mogących zaszkodzić interesom¹⁶, jak to stwierdzono m.in. w 2021 r. w zakresie osób kształtujących politykę antymonopolową Departamentu Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych czy też urzędników amerykańskiej Federalnej Komisji Handlu (FTC). Spółki typu GAFAM trzeba widzieć łącznie z ich oprzyrządowaniem o charakterze politycznym, jak praktyki korupcyjne¹⁷, lobbing¹⁸ czy fundacje o zasięgu światowym¹⁹. Przykładowo, wydatki spółek Big Tech (w tym: GAFAM) na bezpośredni lobbing w instytucjach UE to około 100 mln euro rocznie i są to największe sektorowe wydatki na lobbing brukselski. Do tego dochodzi lobbing pośredni, prowadzony poprzez stowarzyszenia czy *think tanki* o bezpośrednim wpływie na działalność organów UE²⁰. Zwłaszcza w sektorach technologii biologicznych i medycznych odnotowuje się pogłębienie utraty zdolności państw do samodzielnego działania, a sieciowa działalność spółek globalnych kształtuje globalne monopole mające wpływ na stosunki gospodarcze bez bezpośredniej ingerencji ani deklaracji.

Znamienny jest sposób kształtowania relacji spółek GAFAM z poszczególnymi państwami. Spółki te, inaczej niż typowe spółki transnarodowe, nie działają na podstawie przepisów prawa obowiązujących w danym państwie. Swoją status prawny, zobowiązania podatkowe, negocjują z poszczególnymi państwami i kształtują je w formie umownej. W tym zakresie charakterystyczny jest kazus Australii z 2020 r. Gdy rząd Australii próbował wyegzekwować od Facebook'a płacenie należnych podatków, w ciągu kilkunastu dni

¹⁶ J. Fontanel, op.cit., s. 3.

¹⁷ W szczególności zob. SEC Enforcement Actions: FCPA Cases, <https://www.sec.gov/enforce/sec-enforcement-actions-fcpa-cases> (22.01.2022).

¹⁸ I.S. Kim, H.V. Milner, *Multinational Corporations and their Influence Through Lobbying on Foreign Policy*, 2019, s. 3, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/12/Kim_Milner_manuscript.pdf (22.01.2022).

¹⁹ Zasoby fundacji Gatesów to ponad 50 mld \$, Silicon Valley Community Foundation – ponad 7 mld \$. Fundacje te prowadzą działalność globalną, szczególnie w zakresie kształtowania świadomości i postaw gospodarczych (np w produkcji rolnej w państwach afrykańskich, eliminując zdolności wykorzystywania przez rolników własnego materiału siewnego). <https://www.rp.pl/biznes/art146351-fundacja-gatesow-zarabia-dzieki-innemu-miliarderowi> (22.01.2022).

²⁰ *The Lobby Network: Big Tech's Web of Influence in the EU*, Corporate Europe Observatory and Lobby Control e.V., red. K. Ainger, Brussels and Cologne 2021, s. 6.

został zmuszony do kapitulacji, ukrytej pod pozorami porozumienia, które spowodowało zmianę przepisów australijskich²¹.

W inny sposób kształtują się relacje między spółką cyfrową a rządem, w przypadku chińskich spółek Big Tech, odpowiadające jeszcze ścisłej relacji międzypaństwowej. Spór między Huawei, chińskim gigantem telekomunikacyjnym, a Stanami Zjednoczonymi na tle używania technologii 5G przerodził się w zmagania między dwoma mocarstwami, a nawet więcej – w walkę o geopolitykę infrastruktury internetowej²². Z kolei w 2020 r. administracja prezydenta D. Trumpa zwróciła uwagę na obawy związane z użytkowaniem Tik Toka, należącego do chińskiej spółki Byte Dance i zakazała dokonywania transakcji z tym podmiotem²³.

Konfrontacja globalnych spółek cyfrowych z państwami przybiera postać nowego rodzaju *proxy war* – tym razem nie na odległym terytorium, tylko pozaterytorialnie²⁴, ale wciąż o podporządkowanie obywateli i prymat nad władzą wewnętrzną. Spółki te stają się bronią na arenie międzynarodowej zdolną zaaplikować wpływ na terenie innych państw²⁵.

III. Spółki typu GAFAM a władza państwa

Korporacje cyfrowe oddziałują na użytkowników w sposób eksterytorialny; nie mając siedzib na terenie państw, w których prowadzą działalność, funk-

---

²¹ Facebook to reverse news ban on Australian sites, government to make amendments to media bargaining code, <https://www.abc.net.au/news/2021-02-23/facebook-reverses-news-ban-on-australian-sites-media-code/13173984> (8.04.2022).

²² M. Tang, *Huawei Versus the United States? The Geopolitics of Exterritorial Internet Infrastructure*, „International Journal of Communication” 2020, vol. 14, <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/12624/3204> (3.04.2022).

²³ *Executive Order on Addressing the Threat Posed by TikTok*. The White House, <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-addressing-threat-posed-tiktok/2020> (11.04.2022). Podobne restrykcje spotkały WetChat.

²⁴ M. Cartwright, *Internationalising state power through the internet: Google, Huawei and geopolitical struggle*, „Internet Policy Review” 2020, vol. 9, iss. 3.

²⁵ L. Crasnic, N. Kalyanpur, A. Newman, *Networked liabilities: Transnational authority in a world of transnational business*, „European Journal of International Relations” 2017, vol. 23, iss. 4, s. 906–929, N. Tusikov, *How US-made rules shape internet governance in China*, „Internet Policy Review” 2019, vol. 8, iss. 2.

cjonują poza porządkiem prawnym poszczególnych państw, a wręcz konfrontują swoją działalność z ich prawem. Przykładem takiego funkcjonowania jest SWIFT, prowadzący 80% obrotu bankowego na świecie, z siedzibą w Belgii, choć dane przetwarzane są w USA. Amerykański Departament Skarbu od 2001 r. ma dostęp do danych SWIFT w ramach programu przeciwdziałania terroryzmowi (Terrorist Finance Tracking Program)²⁶. W obszarze przechowywania i kontroli danych skuteczne i legalne są też żądania władz amerykańskich dostępu do danych gromadzonych przez europejski oddział Microsoft²⁷.

Znane są strategie unikania opodatkowania działalności stosowane m.in. przez Google, który dzięki transferowi przychodów do rajów podatkowych z irlandzkiej spółki nie płacił należnych podatków ani w Stanach Zjednoczonych, ani na terenie UE²⁸. Porażką Komisji Europejskiej zakończyła się batalia przeciwko Apple. Choć Komisja w 2016 r. nakazała koncernowi zwrócić Irlandii 13 mld euro zaległych podatków, TSUE uznało zasadność odwołania spółki. W ramach UE nie ma dotąd instrumentu skutecznego dochodzenia należnego podatku od tych spółek.

Cechą spółek typu GAFAM jest także to, że ich przychody nie zależą od stabilności państw, gdzie prowadzą działalność gospodarczą, bo działalność prowadzą w sposób wirtualny, bez zakotwiczenia w infrastrukturze państwa. Ich interesy nie muszą być zbieżne z interesami państw, na terenie których działają. W odróżnieniu od tradycyjnych spółek globalnych, powoli przejmują funkcji właściwej dla państwa czyli funkcji regulacyjnej.

Z perspektywy ustrojowej najciekawsze są objawy wpływu na działalność *stricte* zastrzeżoną dla władzy publicznej, sprawowanej zgodnie z wymogami demokratycznych zasad, w tym rozliczalności władz z powierzonych funkcji. Zwłaszcza trzy obszary są ważne. Pierwszym z nich jest kwestia regulowania wolności wypowiedzi. Tworzenie jednolitej światowej przestrzeni komunikacyjnej skutkuje powstaniem kontroli informacji i opinii na globalną skalę, poza ramami prawa krajowego. Reguły i limity są przy tym ustalane w działaniu i dość płynne. Spółki GAFAM są zaangażowane w ograniczanie

---

²⁶ M. de Goede, *The SWIFT affair and the global politics of European security*, „Journal of Common Market Studies” 2012, vol. 50, iss. 2, s. 214–230.

²⁷ Ustawa CLOUD §103(a)(1), The Supreme Court 584 USA (2018).

²⁸ <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/google-koniec-ze-strategia-podwojnej-kanapki> (11.04.2022).

tw. mowy nienawiści, co daje narzędzie do tłumienia standardu wolności wypowiedzi w dość dowolny sposób, według „algorytmu radykalizmu”²⁹; lub klasyfikacji przez Microsoft, Google i Twittera w ramach Global Internet Forum to Counter Terrorism udostępnianych treści, pod kątem tzw. *counterspeech*³⁰. Spółki zgłaszają tego typu aktywność władzom, a samodzielnie stosują sankcje wykluczenia – swego rodzaju banicji cyfrowej. Dzieje się to poprzez działania anonimowe; pracownicy FB czy Twittera udzielają zgody na udział w debacie publicznej bądź eliminują z niej w sposób arbitralny, tj. bez zastosowania tego, co oczywiście w krajowych porządkach prawnych czyli procedury administracyjnej czy sądowej, jawnego i obiektywnego rozpatrzenia legalności podjętych działań. Nie podlegają rozliczalności z podjętych działań. Ten aspekt odróżnia je od tradycyjnych uczestników stosunków politycznych, jak państwa, których akty stanowienia i stosowania prawa podlegają kontroli prawnej nie wyczerpującej się w prawie do zastosowania krajowego środka zaskarżenia, ale również z międzynarodową kontrolą działań państw.

Platformy należące do GAFAM biorą aktywny udział w kampaniach wyborczych pozycjonując postawy i preferencje wyborców, a także przez promocję polityków wygodnych i eliminację z debaty publicznej polityków przez siebie nie akceptowanych. Najbardziej znany jest przykład prezydenta D. Trumpa, którego konto zostało zablokowane na Twitterze, na Facebooku i YouTube (jego wpisy śledziło 88 mln ludzi). W podobny sposób usuwane są konta innych uczestników debaty publicznej nieakceptowanych przez anonimowych pracowników spółki³¹. Obawa przed takim „procesem” wywołuje dodatkowo tzw. efekt mrozący i autocenzurę. Usuwanie z debaty publicznej części jej uczestników, części formułowanych w niej argumentów pozbawia demokrację jej kluczowego komponentu, tj. deliberatywnego wymiaru. Jest zaprzeczeniem oświeceniowej idei wolnej wymiany myśli, koniecznej dla racjonalnego kształtowania stosunków politycznych.

---

²⁹ S. Zuboff, op.cit., s. 527.

³⁰ Ibidem.

³¹ Na przykład w 2020 r. FB usunął konto najpopularniejszego na FB polskiego posła, którego konto śledziło około 800 tys. osób. Z kolei w styczniu 2022 r. FB usunął konto największej na FB polskiej frakcji parlamentarnej. Było ono śledzone przez ponad 670 tys. osób, tj. mniej więcej tyle osób, ile śledzi na FB łącznie konta partii rządzącej i największej partii opozycyjnej.

Procesowi eliminacji z debaty publicznej poglądów niepodzielanych przez spółki GAFAM towarzyszy proces finansowania wybranych poglądów albo całych ideologii poprzez system fundacji bądź bezpośrednio, jak afiliowanej przy amerykańskim Senacie Business Coalition for the Equality Act, finansowanej przez ponad 500 największych globalnych spółek³².

Ilość użytkowników spółek GAFAM i ich wzajemne relacje handlowe powodują, że stosują własny arbitraż jako sposób rozstrzygania sporów między nimi. Karą jest wykluczenie z serwisu albo co najmniej zła opinia, a w świecie w którym operuje się informacją i zaufaniem taka groźba jest poważna. Istotnie ogranicza to rolę klasycznego wymiaru sprawiedliwości jako monopolisty w rozstrzyganiu sporów cywilnych. Znów, inaczej niż organy państwa nie podlegają w tej sferze prawnej rozliczalności i transparentności. Dodać też warto, że w okresie pandemii wiele państw, w tym Polska, wprowadziły (początkowo pozaproceduralnie) mechanizmy rozpraw zdalnych, korzystając z infrastruktury cyfrowej (w RP – Microsoft), co skutecznie ogranicza jawność rozpraw i utrudnia procesowy dostęp uczestników wykluczonych cyfrowo.

Dość wstydlive traktowana jest przez państwa kwestia przechowywania i przetwarzania informacji (nie tylko danych osobowych) przez administrację. Usługi chmurowe, stanowiące jeden z głównych zasobów spółek GAFAM³³, zwłaszcza Amazon Web Services, który ma 32% udziału w rynku światowym i Microsoft Azure, która ma 20% udziału i Google Cloud (7%); co oznacza, że 59% zasobów należy do trzech podmiotów z Wielkiej Piątki. O wpływie tej dominacji na życie polityczne przekonali się Amerykanie, kiedy po zablokowaniu kont prezydenta Donalda Trumpa na Twitterze i FB utworzono w 2018 r. serwis społecznościowy Parler, który miał 10 mln użytkowników. W styczniu 2021 r. Amazon (AWS) zawiesił korzystanie z serwisu ze swojej chmury i wyeliminowano tę możliwość komunikacji społecznej.

Uzależnienie od usług chmurowych, zdominowanych przez spółki amerykańskie³⁴ wywołało powstanie w Europie inicjatywy samodzielnego świadczenia podobnych usług, co jednak napotyka poważne trudności, tym bardziej,

³² <https://www.hrc.org/resources/business-coalition-for-equality> (22.01.2022).

³³ M. Gurtowski, J. Waszewski, *Niewidzialna infrastruktura Internetu – usługi chmurowe jako krytyczny element środowiska bezpieczeństwa. Przypadek Amazona*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2021, vol. 25.

³⁴ Największa konkurencyjna chmura to chińska Alibaba (około 6% użytkowników).

że udział w tej inicjatywie ma Microsoft. Powstaje także polska Chmura Krajowa, ale partnerami strategicznymi są Microsoft i Google Cloud³⁵.

To najbardziej widoczne dotychczas przejawy uzależnienia lub ograniczenia działania państwa w wykonywaniu jego tradycyjnych funkcji. Pomijamy tu kwestię coraz potężniejszego rynku walut internetowych, a warto dodać, że i spółki GAFAM pracują nad utworzeniem własnych walut (Facebook) lub uruchomieniem płatności w kryptowalutach (Amazon), co prawdopodobnie zrewolucjonizuje obecne rynki walutowe i monopol banków centralnych (EBC w przypadku państw strefy euro). W punkcie wyjścia bank Facebook'a byłby w ścisłej grupie największych banków detalicznych świata, a wykreowany przez niego pieniądź elektroniczny główną walutą rozliczeniową świata.

IV. Podsumowanie

Spółki typu GAFAM tworzą własne prawa – w tym limity wolności wypowiedzi, własne reguły i preferencje kampanii wyborczych, promują i finansują ruchy o kluczowym wpływie politycznym, a także stworzyły infrastrukturę, w której państwo wykonuje swoją władzę i administrację. Ich wpływ jest tak potężny, co niewidoczny. Co więcej – nie podlega zasadom demokratycznym, w tym przejrzystości i rozliczalności z wykonywanych zadań. Korzystają ze swobody działalności i praw własności, ale zarazem niezauważalnie ustanowiły drugi podmiot władzy, w znaczeniu tworzenia reguł i ich egzekwowania. Uczyniły to nie mając ani prawnej ani politycznej legitymizacji, pozbawione ograniczeń charakterystycznych dla konstytucjonalizmu, w tym rozliczania z wykonywanych funkcji poprzez kadencyjność i proces wyborczy, jak system wzajemnego równoważenia i kontroli. Świat GAFAM wcale tego nie ukrywa³⁶, a jego przewaga jest już faktem. Z dominacją ekonomiczną trudno polemizować językiem prawa, ale działanie poza ukształtowany

---

³⁵ A. Marczyński, *Na Podsluchu, wywiad z P. Koniecznym*, „Niebezpiecznik”, 24 marca 2021 r., <https://niebezpiecznik.pl/post/na-podsluchu-odcinek-33-ten-o-chmurze-krajowej-i-jej-bezpieczenstwie> (12.04.2022).

³⁶ Lawrence Page, dyrektora generalnego Google powiedział: „w mojej bardzo długoterminowej wizji świata nasze oprogramowanie głęboko rozumie, co wiesz, a czego nie, i jak zorganizować świat, by mogło rozwiązywać ważne problemy”. Za: S. Zuboff, op.cit., s. 548.

mi regułami konstytucjonalizmu, w tym rozliczalności z powierzonych zadań zastąpionych regułami oligopolu coraz bardziej poddaje w wątpliwość aktualność i efektywność dotychczasowych warunków i reguł ustrojowych.

Literatura

- The Lobby Network: Big Tech's Web of Influence in the EU*, red. K. Ainger, Brussels and Cologne 2021.
- Bustos J.C.M. de, Izquierdo-Castillo J., *Who will control the media? The impact of GAFAM on the media industries in the digital economy*, „Revista Latina de Comunicación Social” 2019, no. 74.
- Buthe T., Mattli W., *The New Global Rulers: The Privatization of Regulation in the World Economy*, Princeton University Press 2011, <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691144795.001.0001>.
- Cartwright M., *Internationalising state power through the internet: Google, Huawei and geopolitical struggle*, „Internet Policy Review” 2020, vol. 9, iss. 3.
- Crasnic L., Kalyanpur N., Newman A., *Networked liabilities: Transnational authority in a world of transnational business*, „European Journal of International Relations” 2017, vol. 23, iss. 4.
- Fontanel J., *GAFAM, a progress and a danger for civilization*, <https://hal.univ-grenoble-alpes.fr/hal-02102188/document>.
- Goede M. de, *The SWIFT affair and the global politics of European security*, „Journal of Common Market Studies” 2012, vol. 50, iss. 2.
- Gurtowski M., Waszewski J., *Niewidzialna infrastruktura Internetu – usługi chmurowe jako krytyczny element środowiska bezpieczeństwa. Przypadek Amazona*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2021, vol. 25.
- Habermas J., *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*, Warszawa 2007.
- Kim I.S., Milner H.V., *Multinational Corporations and their Influence Through Lobbying on Foreign Policy*, 2019, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/12/Kim_Milner_manuscript.pdf.
- Mirrlees T., *Getting at GAFAM's Power: A Structural and Relational Framework*, https://www.researchgate.net/publication/350442622_Getting_at_GAFAM's_Power_A_Structural_and_Relational_Framework.
- Tang M., *Huawei Versus the United States? The Geopolitics of Exterritorial Internet Infrastructure*, „International Journal of Communication” 2020, vol. 14, <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/12624/3204>.

Tusikov N., *How US-made rules shape internet governance in China*, „Internet Policy Review” 2019, vol. 8, iss. 2.

Zajcew S.Ju., *Modeli wzajemodziejstwa transnarodowych korporacji (TNK) i sowniennogo gosudarstwa*, Sankt-Pietierburg 2018.

Zuboff S., *Wiek kapitalizmu inwigilacji*, Warszawa 2019.